

Савез славистичких друштава Србије

ГОДИНА 1847: ПРЕЛОМНА
ТАЧКА САВРЕМЕНЕ
СРПСКЕ КУЛТУРЕ

Уредници
АЛЕКСАНДАР МИЛАНОВИЋ
РАЈНА ДРАГИЋЕВИЋ

Београд, 2018.

РАДА Р. СТИЈОВИЋ*

Институт за српски језик САНУ
Београд

НОВИ ЗАВЈЕТ – ВЕСНИК НОВОГ ДОБА И НИТ КОНТИНУИТЕТА СА КЊИЖЕВНОЈЕЗИЧКИМ НАСЛЕЂЕМ**

Преводом *Новой завјети* Вук Караџић је дао образац новог српског књижевног језика, са разрађеном граматичком структуром и сложеном и разноврсном речничком грађом и показао како се и тако сложена материја може превести на народни језик. За потребе превода Вук је из црквенословенског језика преузео велики број лексема доводећи их у склад са законима гласовног и морфолошког развика српског језика. У раду се указује на богатство лексике која не припада народном вокабулару, на њену употребну вредност, као и на њено постојање у савременом српском књижевном језику у истом или измењеном значењу.

Кључне речи: Вук Караџић, *Нови завјет*, народни језик, црквенословенски језик, књижевнојезичко наслеђе

Вуков превод *Новой завјети*, објављен 1847. године, а написан знатно раније, несумњиво спада у велика остварења наше преводне књижевности. Осим историјског значаја, он има изузетне естетске вредности. Одликује се узвишеним библијским стилем, молитвено-песничким ритмом, пати-

---

* rada.stijovic@isj.sanu.ac.rs

** Овај рад је настао у оквиру пројекта *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (178009), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Рад се у великој мери ослања на радове Р. Стијовић, *Српско-словенска лексика у Вуковом преводу Новог завјета* (Стијовић Р. 2012) и Р. Стијовић, *О лексички Синоповог превода Новог завјета у односу на лексичку Вуковог превода* (Стијовић Р. 2014).

ном, архаичношћу потребном да се искаже новозаветни садржај. На вредност овог дела указује и чињеница да је Синод Српске православне цркве, преведећи *Нови завети* пре неколико деценија (Буловић 1985), настојао да остане што је могуће више лексички и стилски веран Вуковом преводу, да задржи основни колорит библијског стила Вуковог превода. И заиста, остао је у Синодовом преводу снажан печат Вуковог језичког талента.¹

Ово дело, уз песме Бранка Радичевића, Даничићев *Рат за српски језик и правопис* и Његошев *Горски вијенац*², означило је победу Вукових начела о књижевном језику.

Познато је да је за основицу књижевног језика Вук прво узео свој матерњи, тршићки говор, коме је касније, ослобађајући га од низа специфичности које су повећавале разлику према другим дијалектима, дао наддијалекатски карактер. Напустио је своје првобитно схватање о језику „орача и пастира” као узору и заменио га учењем о „опћеној правилности”. То се у пракси махом сводило на давање предности архаичнијим облицима, који су најчешће српски књижевни језик чинили блискијим са осталим словенским књижевним језицима.

Употреба књижевног језика у коме нема гласовних и морфолошких црта страних народним говорима, осим у апстрактној и терминолошкој лексици, била се усталила и пре Вука. Али је Вукова заслуга у томе што је и тај лексички слој довео у склад са законима гласовног и морфолошког развитка српског језика.

¹ Понегде се Вуков превод чак осећа донекле успелијим од Синодовог. Тако, нпр., Вуков придев *временити*: Жена је моја *временита* (Лк 1:18) има поетску ноту због које је ова реч могла да остане у наведеном примеру. У Синодовом преводу је замењена синтагмом *у њодинама*. Могао је да остане и Вуков превод стиха: ти која *не шршиши муке њорођаја* (или, боље, с придевом → *муке њорођајне*) (Гал 4:27), уместо кога у Синодовом преводу долази: ти која *немаш муке њорођаја*. Више о односу Синодовог и Вуковог превода *Нови завети* у: Стијовић Р. 2014: 69–81.

До извесних измена дошло је да би се поправиле поједине непрецизности и грешке у значењу, којих је, разумљиво, било, јер је Вуку недостајало богословско образовање. Понегде је Вукове грубе и непримерене речи требало заменити прихватљивијим (нпр., *журва* са *блудница* и сл.) (Стијовић Р. 2014: 74). Осим тога, било је потребно језичко осавремењивање, јер је за век и по дошло до промена у језику, нарочито у синтакси и лексици, које су удаљиле данашњи књижевни језик од Вуковог (Ивић 1957).

² *Горски вијенац*, чији су делови испевани народним језиком, показао је како народни језик може бити моћан инструмент књижевности и зато је деловао у истом смеру као и Радичевићеве песме и Даничићев *Рат за српски језик и правопис* иако Његош није био вуковац.

Познато је и да је Вук својом реформом књижевног језика испрва радикално раскинуо са средњовековном традицијом, па и са типовима који су били његова модернизована варијанта (славеносрпски и доситејевски), и да радикалан рез који је направио није одговарао потребама интелектуалног стваралаштва. За исказивање суптилнијег интелектуалног садржаја недостајала је одговарајућа лексика. Преводећи *Нови завјет*, чиме је желео да покаже како се и сложена материја може исказати на народном језику, Вук се суочио са тим проблемом па је зато посегао за старијим књижевнојезичким наслеђем.³

У предговору *Новом завјету* он пише да је задржао „49 ријечи Славенскијех које се у нашему народном језику не говоре, али се ласно могу разумјети и с народнијем ријечима помијешати”,⁴ да „има 47 ријечи које су од Славенскијех посрбљене”⁵, као и да има 84 речи које није чуо у народу, него их је сам начинио.⁶

³ Учинио је то Вук већ у *Предговору првом издању Рјечника*, који је заправо документ-манифест Вукових схватања. У њему се налази неколико стотина речи којих нема у *Рјечнику*. *Рјечник* је чврсто поштовао принцип да се не уносе речи које нису народне, али, са речима из *Рјечника* не би се могла написати расправа нити манифест, а *Предговор* је управо то. Свој измењен став Вук је и експлицитно исказивао: „Ја не велим да ми у писању књига можемо сасвијем бити без славенскијех и без новијех ријечи, него бих рад да се ријечи таке не узимају и не измишљавају без невоље” (Караџић 1845).

⁴ Вук је навео речи: *ѳонишељ, наказашељ, ревнишељ, свришишељ, сјасишељ, ѿјешишељ, уѿјешишељ, дјевственик, законик, засѿуишник, клешвојресѿуишник, мужеложник, ѿсѿшељник, ѿресѿуишник, ѿроѿовједник, сребрник, четверовласник, хуљник, хуљни, ѿророчица, лице мјер, ѿрељуба, жрѿва, добродјешељ, јединост, ревност, довољство, искуство, јединство, ѿвродство, ближњи, мноѿцјен, ѿрјеховни, духовни, јединомислени, јединородни, маловјерни, неѿрестани, рукошворени, нерукошворени, живошни, смршносни, кѿшѿов, велчашѿи, изобиловаѿи, жрѿвовашѿи, облаѿодашѿиши, осјениѿи, ревновашѿи.*

⁵ То су следеће речи: *боѿоборач, боѿомрзач, боѿомрски, среброљубач, стѿријелац, двојезичан, јединодушан, нелицемјеран, крајеуѿалан, неблаѿодаран, ѿријашан, сѿјешан, сведржѿишељ, сунашељедник, неуздржѿник, ѿубазница, нељубазница, лице мјерје, не вјерје, сѿјевјерје, изобиље, обиље, брашѿољубље, човјекољубље, среброљубље, искушење, неѿошѿеђење, обрезање, необрезање, ошкривење, ошпѿуишење, ѿомыловање, ѿоучење, ѿрошѿивење, сазидање, уздржање, неуздржање, не вјершѿво, ѿророшѿво, ѿшачаншѿво, саврѿеншѿво, каѿиѿни, будуѿи (а, е), скрушен, новокрѿшени, новорођени, ѿриѿѿеѿиши.*

⁶ То су следеће речи: *викач, вребач, ѿудач, измишљач, карач, кушач, мјењач, ѿреѿѿирач, руѿач, сѿјач, слушач, шѿубач, шайшѿач, избраник, осветѿник, четвѿѿѿник, ѿресѿуишница, виноѿрадар, вѿшар, вѿшарица, ѿлиѿмарски, ѿрељубочинац, ѿрељубочѿница, ѿрељубочѿшѿво, ѿрељубѿшѿвѿни, зборница, зборнички, ѿудокраѿица, ѿосинашѿво, незнаѿшѿво, дјевојашѿво, ошпаѿ, расѿусна (књѿи), заједничан, смјерносѿ, дрвеносѿ, свешѿосѿ, ѿсѿшѿљубѿвосѿ, мѿшѿвосѿ, избављење, извршење, обновљење, окамењење, ѿправ-*

Један од Вукових критичара Јован Стејић у својој познатој критици Вуковог превода *Новой завети* на српски језик (Стејић 1896: 582) доноси 99 „славенских речи” које је Вук употребио а није навео у *Предговору*, а које је Стејић нашао у *Јеванђељу по Матеју*, у *Посланици апостола Павла Римљанима* и у самом *Предговору*.⁷ Стејић је анализирао 126 страна од укупно 622, колико има издање које је гледао, тако да је с правом претпоставио да у целом *Новом завету* таквих речи мора бити више. Каснија истраживања потврдила су његове претпоставке да је Вук знатно више користио црквенословенско језичко наслеђе и показала да је то готово увек била српскословенска варијанта. Определујући се за њу Вук се придружио оним писцима који су и у време изразите употребе славеносрпског језика (у коме је доминирала рускословенска и руска лексика) употребљавали српскословенску лексику и тако допринели да она буде сачувана до данашњих дана (Стијовић Р. 2008 и 2012).

Без претензија на исцрпност, наводимо примере које нису навели Вук у предговору *Новом завету* и Стејић у својим *Језикословним примедбама*, који ће показати богатство лексике употребљене у *Новом завету* која не припада народном вокабулару, а која је у великој мери актуелна и данас.

1. Лексика:

дање, оцуићење, осуђење, очишћење, познање, покајање, помазање, помирење, понижење, посвећење, посињење, послушање, неслухање, потврђење, постојење, припошвољење, признање, примирење, утврђење, трабљив, неистинљив, неистражљив, неосјељљив, непоколебљив, немирљив, неразумљив, неродљив, оцадљив, поучљив, празноговорљив, преварљив, распадаљив, распадљивост, нераспадаљив, нераспадљивост, пропадаљивост, непропадаљив, свадљив.

- 7 Списак Стејићевих допуна је следећи: премудрост, држава, ушвар(а), свјетлост, завјес, промјена, зајадни на'д, прилој, владичанство, савјет, савјетник, начелник, ушјеха, провиђење, свештенство, књижевност, читашељ, понизност, пошбао, апостолство, вјерност, једнакост, корисит, рјечитост, створење, швар, крошост, бојомљство, бојаштво, љубазни, неисканзан, достојан, усмишен, нељубаван, безводни, смјеран, крошак, знашан, блажен, божанствен, њев, судни, ошште, сасеније, унушрашки, пророковашти, преласшати, распротранишати, разињевити се, ушјешити се, наслиједити, саблажњаваши, љубити, уштовити, шворити, недосшати, ошврдоглавити, назначити, доказивати, раздражити, супрошати се, поб(и)једити, промшљаваши, просв(и)јешити, начин мишљења, будући да су, злибудући, бивши убијен, умрвиши, одведавши, казано сшарима, пророчки, шраведнички, ученички, свешшенички, блаослов, благодаш, доброљубив, недосшатак, поучење, звање, унишшен, надговорљиве ријечи, срдачни савјет, пошвала, лукаштво, ушшребљаваши, обмчје, шрисшјони, унишшати (Стејић 1896: 582–583).

- а) са српскословенским предлогом/префиксом: *ва(-)* и префиксом *вас-*: *ва вијек* (Чив 7, 24; Јв 6, 51; Мт 6, 13), *ва истину* (Мт 26, 73, Мт 14, 33), *васиони* (ДА 11, 28; ДА 17, 6; ОЈ 16, 14), *васкрснути* (Јв 6, 40; Еф 2, 6; 2. Кор 5, 15), *васкрсеније* (ОЈ 20, 5; ОЈ 20, 6; Мт 22, 28; Јв 11, 24).
- б) са српскословенским префиксом *са-*: *сабираати* (Лк 11, 23; Јв 4, 36; Рим 2, 5), *саблазан* (Мт 16, 23; Рим 11, 9; 1. Кор 1, 23), *саблазниати се* (Мт 24, 10; Мт 26, 31, Мт 26, 33), *сабор* (Мт 26, 59; ДА 5, 21), *сабраати* (Јв 11, 47; Мт 2, 4), *сабраати се* (ОЈ 16, 16; Мт 2, 4), *савјест* (Јв 8, 9; Чив 9, 9; Чив 13, 18), *савјет* (ДА 2, 23; Чив 6, 17; Лк 23, 51), *савјетник* (Мк 15, 43; Рим 11, 35 ДА 25, 12), *савршен* (ПЈ 2, 5; Мт 5, 48), *савршенство* (Кол 3, 14; 2. Кор 13, 9), *савршиати* (ПЈ 4, 17), *савршиати се* (Чив 5, 9; ОЈ 15, 1), *сапругишати* (Мт 18, 15; Рим 2, 12; ПЈ 1, 10), *саздаати* (Еф 3, 9; Еф 4, 24; ОЈ 4, 11), *сазиданье* (Еф 4, 12), *сазидати* (Мт 16, 18; ДА 7, 49), *сакрити* (Мт 5, 14; Кол 2, 3), *сакрити се* (ОЈ 6, 15; Јв 8, 59), *саставиати* (Мт 19, 6; Еф 1, 10), *саставиати се* (Еф 1, 10), *састанак* (2. Сол 2, 1), *састаати се* (Мт 1, 18; 1. Кор 7, 5), *сачувати* (Мт 16, 22; Мт 19, 20).
- в) са српскословенским рефлексом *а* од полугласа у корену речи: *часи* (Чив 2, 7; 1. Кор 12, 23), *нечасиви* (1. Јов 2, 13; 1. Јов 5, 18), *љубазни „љубљени“* (1. Сол 1, 4; 1. Сол 4, 11; 2. Петр 3, 17).
- г) са српскословенским рефлексом *а* у суфиксима *-ан*, *-ац*, *-аство*, *-анство*: *безуман* (2. Кор 11, 16), *љубазни „љубљени“* (1. Сол 1, 4; 1. Сол 4, 11; 2. Петр 3, 17), *смјеран* (Мт 11, 11), *творец* (Чив 11, 10), *чудошворец* (1. Кор 12, 29), *богаство* (Рим 9, 23), *свједочанство* (1. Јов 5, 9), *пророчанство* (Мт 13, 14), *владичанство* (ДА 1, 20).
- д) са српскословенском сугласничком групом *ши*: *ошати* (ДА 5, 18), *свештеник* (Јв 1, 19; Чив 5, 6), *свештенство* (Чив 7, 5; Чив 7, 11), *свештенички* (Чив 4, 15; Јв 18, 3).
- ђ) са самогласничким *р* (што је одлика и српских народних говора): *бојомрски* (1. Петр. 4, 3), *васкрсеније* (ОЈ 20, 5), *савршен* (ПЈ 2, 5), *савршенство* (2. Кор 13, 9), *смрш* (Јв 4, 47), *смршносни* (Јак 3, 8), *срдачан* (1. Кор 4, 5), *шриљење* (Кол 3, 12), *бесмршност* (Рим 15, 53)⁸.
- е) са самогласником *е* на месту назала предњег реда, што је у духу српскословенског језика: *свешти* (Еф 1, 4), *свештоси* (Лк 1, 75), *свешти-*

⁸ Према С. Стијовићу ова лексема је преузета из руског језика, па србизирана претварањем руског *ер* у српско вокално *р* (Стијовић С. 1992: 69–70).

ѿи (1. Петр 3, 15), и *свѣѿиња* (Чив 12, 14), *свѣѿѿеник* (Чив 7, 17), *свѣѿѿенички* (Чив 4, 15), *свѣѿѿенсѿво* (Чив, 7, 5).

2. Немали број лексема нема редакцијских фонетских обележја, односно у истом лику припада и српскословенској и рускословенској редакцији: *безакон* (2. Петр 2, 8; 2. Петр 3, 7), *блаѿословен* (Мт 21, 9; Мт 25, 34), *блаѿословиѿи* (Мт 14, 19; Лк 2, 34), *блажен* (ДА 20, 35; Лк 1, 48), *блаженсѿво* (Рим 4, 9), *боѿобојазан* (ДА 10, 2; ДА 10, 22), *Госѿод* (ПП 4, 9), *Госѿодњи* (Лк 13, 35; Јак 5, 14; Лк 1, 38; ДА 3, 19), *доброѿвор* (Лк 22), *досѿојан* (Мт 8, 8; Лк 15, 19), *идолоѿклоник* (Еф 5, 5; Кор 5, 11), *избавиѿель* (ДА 7, 35; Рим 11, 26), *избран* (Титу 1, 1; Титу 2, 14), *јединсѿво* (Еф 4, 3; Еф 4, 13), *миро* (Мт 26, 12; Мк 13, 14), *мучиѿель* (Мт 18, 34), *одсѿуѿаѿи* (Чив 10, 39), *одсѿуѿиѿи* (2. Тим 2, 19), *олѿтар* (Лк 11, 51; Лк 1, 11), *пасха* (Мт 26, 2; Мт 26, 17), *ѿомазаѿи* (Мт 14, 8; Лк 7, 46), *ѿокој* (Мт 11, 29; Матеј, 12; Лк, 11; Чив 3, 11), *ѿорѿура* (ОЈ, 17, 4; ПЈ 18, 12), *ѿосредник* (Титу 6, 17; Чив 8,6), *ѿохулиѿи* (Мк 3, 29), *ѿраведан* (Мт 5, 45; Лк 1, 6; Еф 1, 4), *ѿраведник* (Мт 9, 13; Рим 1, 17)⁹, *ѿраведнички* (Мт 10, 41), *ѿраведно* (Фил 4, 8; Лк 23, 41), *ѿравило* (2. Кор 10, 16; Фил 3, 16), *ѿремудри* (Рим 14, 26; 1. Кор 1, 19), *ѿреславан* (Чив 1, 4), *ѿрестуѿаѿи* (2. ПЈ, 9; Мт 15, 2), *ѿрестуѿиѿи* (Чив 10, 28; Лк 15, 29), *ѿриносиѿи* (Чив 7, 27; Чив 13, 15), *ѿромисаѿо* (ДА 2, 23), *ѿромишљаѿи* (Рим 12, 17; 2. Кор 8, 21), *ѿроѿаст* (Мт 6, 13; ОЈ 17, 8), *расрдѿи се* (Чив 3, 10; Мк 14, 10; Лк 14, 21), *слава* (1. Тим 1, 17; 2. Петр 3, 18), *сладосѿи* (Тим 5, 6; Чив 11, 25), *слово* (2. Кор 3, 6)¹⁰, *смисаѿо* (Еф 4, 18), *сѿасаваѿи* (Лк 21, 19), *сѿасаваѿи се* (ДА 2, 47; 1. Кор 1, 18), *сѿасиѿель* (Еф 5, 23; Фил 3, 20; Титу 1, 3), *ѿворац* (Чив 11, 10; Јак 4, 11), *ѿвориѿи* (Јн 7, 17; ДА 1, 1), *услишиѿи* (ДА 10, 31; Јв 11, 41), *херувим* (Чив 9, 5), *хула* (Мт 12, 31; Мт 26, 65), *хулиѿи* (Лк 5, 21).

Црквенословенски суфикс *-ије* среће се у примерима *јеванђељије* (Мт 24,14), *сѿасеније* (Сол 5, 9; Рим 1, 16), *васкрсеније* (Рим 1, 4; 1. Кор 15, 12), али се старији облик *безумије* (> *безумје*) јавља у понародњеном облику *безумље* (Мк 7, 22; Лк 6, 11; 1. Кор. 1, 23).

⁹ Лексеме *ѿраведан* и *ѿраведник* садрже *е* уместо полугласа, па би сходно томе припадале рускословенском језику. П. Ивић, међутим, с обзиром на то да се оне јављају пре појаве рсл. на овим просторима, појаву вокала *е* тумачи веома старим утицајем македонског изговора црквеног језика и „можда, и само делимично, ослоном на суфикс *-ов-*” (Ивић 1991: 157).

¹⁰ *Слово* у значењу „реч” среће се и у народним говорима, па и у Вуковим народним пјесмама, али је несумњиво преузета из црквеног језика, како наводи и *Рјечник Јуѿославенске академије знаосѿи и умјѿносѿи*.

Неке од ових речи су грчког или другог несловенског порекла, а у наш језик су ушле преко црквенословенског језика (*миро, херувим, порфира, Пасха/пасха, олїар*).

3. Један број речи садржи и елементе црквеног и елементе народног језика. Србизовањем су у великој мери захваћене именице на *-није (> ње):* *безакоње* (1. Јов 3, 4; Мт 13, 41), *избављење* (Мк 21, 28; Лк 21, 28), *непослушање* (Чив 4, 6), *оїрошїење* (Кол 1, 14; ДА 2, 38), *преступљење* (Еф 2, 1), *посїање* (Чив 4, 3; Чив 9, 26; Мт 25, 34), *шечење* „подвиг” (ДА 13, 25; ДА 20, 24).

4. У Вуковом преводу *Нової завјїта* доследно срећемо јекавски рефлекс јата, што би била одлика рускословенског језика. Међутим, како је то и одлика источнохерцеговачког дијалекта, који је у основи књижевног језика Вуковог типа (ијекавског изговора), то ове лексеме треба посматрати као понародњен облик црквеног лексичког фонда: *вјечан, гјело, добродјешель, намјесник, ѡбјєга, шјелесан, шјелесно, шјелеса, ијєливатиш*.

5. Осим појединачних лексема Вук је уносио одређене лексичке категорије, системске низове речи, којима је требало надоместити оне изражајне типове који су били својствени напуштеном књижевнојезичком наслеђу, као и обогатити нови књижевни језик како би он могао да прати савремене цивилизацијске токове. Такве су именице на *-осїи*, које су могле бити преузете без адаптације због очуване продуктивности овог наставка у српском језику (*јединосїи, ревносїи, премудросїи, ѡнизносїи*), именице од свршених глагола, којима обилује стари књижевни језик, али не и народни говори (*избављење, оїрошїење, освєћење, оїткривење, ѡзнање, ѡучење*), бесуфиксне девербативне именице (*избор* и сл.¹¹) (Пешикан 1988: 33–42).

Наведени примери потврђују да је црквено језичко наслеђе Вук користио да употпуни апстрактну и терминолошку лексику (у *Новом завјїту* то је црквена и религијска терминологија). Велики број лексема и лексичких типова које је Вук преко *Нової завјїта* увео у српски књижевни језик остао је у живој употреби до данас. Већина лексема постоји једино у свом српскословенском лику. Ово се односи нарочито на лексеме са префиксом *са-* (*сав(ј)еш, сав(ј)ешник, сав(ј)есїи* итд.), које су с лакоћом улазиле у српски језик, јер су имале ослонац у народним говорима у оним случајевима у којима је полуглас био у јаком положају. Тако је и са сугласничком групом *шїи*, која је одлика и српскословенског језика и српских народних говора. Зато су апстрактне речи и црквени појмови *оїшїїе, оїшїїи, освєшїаїи,*

¹¹ Овај тип именица нарочито је добро посведочен у *Рјечнику (избор, излаз, измак, искуї, исход* итд.).

свештеник итд. у српском књижевном језику остале једино у овом лику чак и на крајњем западу српског језичког подручја, где се у српском окружењу говори *оџина*, *свећеник* и сл.¹²

Лексеме које су имале и народну обличку варијанту развиле су друго значење (или нијансу значења) или су уступиле место народном облику. Тако је, нпр., народно *ув(и)јек* потиснуло српскословенски облик *вав(и)јек* (мада се у народним говорима чује и овај облик). У савременом књижевном језику облици са *-ије*, ако није реч о језику цркве, нису у употреби, али су сачувани у појединим народним говорима, у којима је, у неким случајевима успостављена и семантичка дистинкција између облика са *-ије* и облика са *-ње*.¹³

Лексеме *сав(ј)ести* и *свршен* употребљавају се једино у овом облику, јер народне српске варијанте *св(ј)ести* и *свршен* имају другачије значење. Лексеме *сабор* и *збор*, које у основи имају подударна значења, специјализовала су се за различита поља употребе, при чему је народни облик *збор* чешћи и уобичајенији од српскословенског *сабор*. Глаголи *сабираџи* и *сабраџи* остали су, пре свега, као математички термини или се употребљавају у посебним стиливима (*сабираџи* успомене, *сабираџи* песме). У свакодневној комуникацији обичније су лексеме *с(а)куџљаџи*, *с(а)куџљање* и сл., поред уобичајеног *сабраџи се* у значењу 'доћи к себи'. И многе друге речи из Вуковог превода *Новой завјешта* постале су термини и у другим областима, као нпр. *застуџник*, *пресуџник*, *начелник*, *шаџач*, *помиловање*, *приснање*, *извршење*.

У савременом српском језику, и књижевном и народном, уобичајила се реч *самрџ* у изразу „бити на *самрџи*”. Доноси их и Вук у *Рјечнику*. У *Новом завјешту*, међутим, Вук користи народну форму *смрџ*: Кћи је моја на *смрџи* (Мар 5, 23). Бијаше на *смрџи* (Јв 4, 47).¹⁴

¹² Вук у *Рјечнику* доноси облике са *ћ*, дајући им у већини случајева и предност (*оџи*, *оџина*, али *свештеник*). У *Новом завјешту* употребљава облике са *-шт*.

¹³ У говору једног дела североисточне Црне Горе сачувани су, нпр., облици *молейсџије*, *наказаније*, *писаније*, *поруџаније*, *приказаније*, *скаџаније*, *сџасеније*, *чудолесџије*, *чудовеније* итд., а између облика *Преображеније* и *преображење* успостављена је значењска разлика – прво је име празника, а друга лексема има значење „брука, срамота” (Стијовић Р. 2007: 124). О траговима лексике овога типа у народним говорима и о узроцима њеног чувања в. Реметић 1997: 75–85.

¹⁴ У савременом српском језику је у употреби и српскословенски облик *придева самрџан* у изразу „*самрџина* постеља”, „*самрџни* час”. Ван ове употребе обични су само облици *смрџ* и (*бе*)*смрџан* (*смрџни* грех, човек је *смрџан*), *смрџник*.

Велики број лексема које означавају апстрактне појмове у живој је употреби и данас: *благодатї, бла҃ослов, достїојан, савршен, нейкоколебљив, свадљив, неразумљив, премудри, промишљаїи, смисао* итд.

Један број речи, разумљиво, изашао је из употребе и почео се осећати архаизмима (*гажд, ревновати, јединост* и др.). Такве су и лексеме *цјелив, цјеливање и цјеливати*, које су данас обавезни део религијског дискурса, али се не користе у свакодневном говору. Вук их у преводу *Нової завјети* доследно употребљава, а у савременом, Синодовом преводу употребљавају се само тамо где се жели исказати осећање посебног духовног пијетета, нарочито када се радња односи непосредно на Исуса Христа.¹⁵ Када та посебна духовна димензија изостаје, употребљавају се лексеме *пољубити, пољубац*.¹⁶

Вук је преводом *Нової завјети* дао образац новог српског књижевног језика, са разрађеном граматичком структуром, сложеном и разноврсном речничком грађом. Утемељујући књижевни језик на народној основи, али временом га све више богатећи из црквенословенског језика, Вук је дошао до својеврсног средњег стила који ће бити погодан за изражавање „умозрителних мисли”, како би рекао Мушицки, а у чијем ће дограђивању и фином брушењу учествовати многи српски писци, научни и културни радници.

Вуковом реформом није демократизован само језик, како се често истиче. Њоме је демократизован и дух српског друштва. Широко су отворена врата народној поезији, кроз коју је на пијадестал подигнут човек из народа, његово јунаштво и морал, што је значајно допринела националном освешћивању, веома важном у том устаничком и ослободилачком времену.

СКРАЋЕНИЦЕ

Гал = Галатима посланица Св. апостола Павла

ДА = Дјела светијех апостола

Еф = Ефесцима посланица светога апостола Павла

Јак = Саборна посланица светога апостола Јакова

Јв = Свето јеванђеље по Јовану

¹⁵ *Цјелива* ми ниси дао, а она, откако уђе, не преста *цјеливати* ми ноге (Лк 7, 45), Јудо, зар *цјеливом* издајеш Сина Човјечијег? (Лк 22, 48), Поздравите један другога *цјеливом* светим (Рим 16, 16; 1. Кор 16, 20), Поздравите једни друге *цјеливом* љубави (1. Петр 5, 14).

¹⁶ Угледа га отац његов и сажали му се, и потрчавши загрли га и *пољуби* (Лк 15, 20).

Јуд = Саборна посланица светога апостола Јуде
 Кол = Колошанима посланица светога апостола Павла
 Кор = Коринћанима посланица светога апостола Павла
 Лк = Свето јеванђеље по Луци
 Мк = Свето јеванђеље по Марку
 Мт = Свето јеванђеље по Матеју
 ОЈ = Откривење светога Јована богослова
 Петр = Саборна посланица светога апостола Петра
 ПЈ = Саборна посланица светог апостола Јована богослова
 Рим = Римљанима посланица светога апостола Павла
 Сол = Солуњанима посланица светога апостола Павла
 Титу = Титу посланица светога апостола Павла
 Фил = Филибљанима посланица светог апостола Павла
 Чив = Чивутима посланица светога апостола Павла

ИЗВОР

Нови завјет господа нашег Исуса Христа [превео Вук Стефановић Караџић],
Сабрана дела Вука Караџића, X, 5–456.

ЛИТЕРАТУРА

- Буловић 1985:** И. Буловић, Нови превод Светога Писма Новог Завета, *Гласник*, 66, 3–28.
- Ивић М. 1957:** М. Ивић, Једно поређење Вуковог језика са нашим данашњим књижевним језиком, *Зборник за филологију и лингвистику*, I, 114–126.
- Ивић П. 1991:** П. Ивић, *О Вуку Караџићу*, Целокупна дела Павла Ивића, VIII, приредио Александар Младеновић, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Караџић 1845:** В. Караџић, *Вука Стеф. Караџића и Саве Текелије писма високој-реосвешћеноме господину Плаћону Ашанацковићу православноме владици будимскоме о српском правопису са особитим додацима о српском језику*, Беч.
- Пешикан 1988:** М. Пешикан, Типолошка допуњавања Вуковог народног лексичког система за потребе књижевног језика, *Научни саставак слависта у Вукове дане*, 17/1, 33–42.
- Реметић 1997:** С. Реметић, О траговима црквеног језика у народним говорима (потврде именица средњег рода на -ије, *Јужнословенски филолог*, LIII, 75–85.

- Стејић 1896:** Ј. Стејић, Језикословне приметбе на предговор Г. Вука Стеф. Карачића к преводу Новог завета, *Скупљени трамашкички и полемички списи Вука Стеф. Карачића. Додашак*, књ. трећа.
- Стијовић Р. 2007:** Р. Стијовић, Говор Горњих Васојевића, *Српски дијалектолошки зборник*, LIV, 1–312.
- Стијовић Р. 2008:** Р. Стијовић, О неких сербскославјанских словах в современном сербском литературном језику. *Материјали Међународној научно-практичкој конференцији предавача историје, језика и културе славјанских народа*: СЦ РАН, 164–169.
- Стијовић Р. 2012:** Р. Стијовић, Српскословенска лексика у Вуковом преводу Новог завета, у: *Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности III : зборник радова са научној скупи „Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности”*, Деспотовац: Народна библиотека „Ресавска школа”, 203–218.
- Стијовић Р. 2014:** Р. Стијовић, О лексици Синодовога превода Новог завета у односу на лексику Вуковога превода, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 57, 1, 69–81.
- Стијовић С. 1992:** С. Стијовић, *Славенизми у Њевошевим јесничким делима*, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Рада Р. СТИЈОВИЧ

НОВЫЙ ЗАВЕТ – ВЕСТНИК НОВОГО ВРЕМЕНИ И СВЯЗЬ С НАСЛЕДИЕМ ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА

Резюме

Известно, что Вук Караджич, основоположник современного сербского литературного языка, своей реформой литературного языка прервал средневековую традицию в этой области, а также сократил употребление типов языка, представлявших его модернизированный вариант (славяносербский и досифеевский). Однако словарный фонд народной речи не был достаточен для выражения сложной проблематики интеллектуального творчества. С данной проблемой Вук встретился работая над переводом „Нового завета”. Для нужд перевода данного произведения он пользовался церковнославянской лексикой, о чем и сообщает в предисловии. В науке, однако, известно что Вук употребил гораздо больше „славянских слов”, чем указано в предисловии. Автор указывает на богатство лексики не принадлежащей народной речи а древнему сербскому литературному языку и на то что эта лексика в большей степени и сегодня употребляется в современном сербском литературном языке.

Ключевые слова: Вук Караджич, Новый Завет, народный язык, церковнославянский язык, наследие литературного языка